

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

§. 8. De Tertulliano.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

Obj. Hæc verba Methodii, quæ refert Photius eodem 235. *Duas vires in iis, quæ ante confessa sunt, esse diximus effectrices: unam, quæ ex non exstantibus nuda voluntate sine cunctatione, simul ac voluit, per se ipsam molitur quidquid vult facere, ea quæ est Pater; alteram, quæ componit, & varietate quadam exornat ad prioris imitationem, quæ iam facta sunt; & est Filius omnipotens, ac fortis manus Patris, in qua postquam fecit materiam ex non exstantibus exornat.* R. breviter, Methodium hic duas vires effectrices in Deo dicere, duas, inquam, non essentialiter seu substantialiter, sed personaliter, hoc est, duas personas efficiendi vim habentes, quarum uni creationem universi, quia principium est sine principio; alteri vero universi exornationem, quia vi originis suæ, est primario & per se sapientia divina, attribuit. Cum autem dicit Filium omnipotentem, verum Deum confiteretur eum; cum soli vero Deo conveniat esse omnipotentem. Hactenus de Patribus Græcis.

§. VIII.

De Tertulliano,

bellarm. lib.
de Script.
Ecl.

Tertullianus floruit, Severo imperante. Initio Catholicus ardentissimi zeli, postea in Montani hæresim prolapsus est, & contra Ecclesiam multa scripsit. Eum de Verbi divinitate sensit, quod sentit Ecclesia, disput. I. jam ostendimus, & adhuc, quantâ fieri poterit brevitate, ostendimus.

PROPOSITIO

Verbum unius & ejusdem esse substantiæ cum Patre docuit Tertullianus.

Prob. Nam I. in lib. de pudicitia c. 21. dicit, *Trinitatem unius divinitatis, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.* 2. In Apologetico, de Filio loquens, sic ait: *Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ.* 3. Lib. 3. contra Marcionem c. 6. asserit, *Christum seu Filium, & Spiritum sanctum esse substantiam creatoris, & eos, qui Patrem non agnoverint, nec Filium agnoscere potuisse per ejusdem substantiæ conditionem.* 4. In lib. contra Praxeam c. 2. docet Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum unius esse substantiæ, unius status, unius potestatis. Et c. 4. *Filium non aliunde deducere se, de substantia Patris.* Et c. 25. sic ait: *Ita connexus Patris in Filio, & Filii in Patre, tres efficiunt coherentes, alterum ex altero: qui tres unum sunt, non unus: quomodo dictum est: Ego & Pater unum sumus, ad substantiæ unitatem, non ad numeri singularitatem.*

Hinc Tertullianus omnia Patris nomina essentialia, adedque perfectiones omnes essentialia, nominibus illis significatas, Filio attribuit lib. contra Praxeam c. 17. *Sed & omnia Patris, Deus omnipotens, Altissimus, Dominus virtutum, Rex Israelis, Qui est: quatenus ita Scriptura docent, hæc dicimus & in Filium competisse, & in his Filium venisse, & in his semper egisse, & sic ea in se hominibus manifestasse.* Omnia, inquit, Patris mea sunt; cur non & nomina? Cum ergo legis Deum Omnipotentem, & Altissimum, & Deum virtutum, & Regem Israelis, & Qui est; vide ne per hæc etiam Filius demonstretur, suo jure Deus omnipotens, quæ sermo Dei omnipotentis, quæque omnium accepit potestatem, altissimus, &c. Hinc etiam Filium Patri exæquat eodem lib. c. 22. ubi hæc habet de Filio: *Unum sumus, dicens, Ego & Pater, ostendit duos esse, quos aquat, & jungit.* Et lib. de resurrectione carnis c. 6. ubi sic ait: *Sermo Deus, qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimavit parisciari Deo Patri.*

Obj. Tertullianus lib. contra Praxeam c. 14. & 15. probat realem distinctionem personarum Patris & Filii ex invisibilitate unius, & ex visibilitate alterius; ex eo quod unus nunquam visus, alter verò visus

fuerit. Hæc est ejus argumentatio. De una & eadem realiter persona verum esse non potest, quod invisibilis sit, & visibilis; quod nunquam, & quod aliquando visa sit. Atqui secundum tam veteres quam novas Scripturas, Pater invisibilis est, & Filius visibilis; Pater nunquam visus est, & Filius aliquando visus. Ergo non una & eadem est, sed duplex realiter persona Patris & Filii.

Audiamus Tertullianum. *Adhuc, inquit, & illa nobis regula adsit duos vindicantibus Patrem & Filium, quæ invisibilem Deum determinavit. Cum enim Moyses in Aegypto desiderasset Domini conspectum, dicens: Si ergo inveni gratiam coram te, manifesta mihi te. . . Non potes videre, inquit, faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam, & vivet. . . Invenimus & a multis Deum visum, & neminem tamen eorum, qui eum viderant, mortuum. . . Nam Patriarchæ Deum vidisse referuntur, ut Abraham & Jacob: & Prophete, ut Esaias & Ezechiel; & tamen mortui non sunt. . . Jam ergo alius erit, qui videbatur, quia non potest idem invisibilis definiri, qui videbatur: & consequens erit, ut invisibilem Patrem pro plenitudine majestatis, visibilem verò Filium agnoscamus pro modulo derivationis. . . Scriptura differentiationis patrocinatur, per visibilis & invisibilis distinctionem, &c.*

Ecce & in Evangeliiis, sic enim prosequitur cap. sequenti, & in Apostolis visibilem & invisibilem Deum deprehendo, sub manifesta & personali distinctione conditionis utriusque. Exclamat quodammodo Joannes: Deum nemo vidit unquam, utique nec retrò. Confirmat & Apostolus de Deo: Quem nemo vidit hominum, sed nec videre potest. . . Idem ipsi Apostoli & vidisse se Christum & contraxisse testantur. Porro si ipse est Christus, & Pater & Filius, quomodo visus est, & invisus? Tum postquam effugium eorum, qui dicerent eundem invisibilem & visibilem, invisum & visum fuisse, invisibilem quidem & invisum ante incarnationem, visibilem verò & visum post incarnationem, expolit, ostendendo eum, qui post incarnationem visibilis & visus fuit, visibilem quoque & visum fuisse ante incarnationem; & eum, qui ante incarnationem invisibilis & invisus fuit, invisibilem quoque & invisum fuisse post incarnationem, sic concludit: Filius ergo visus est semper, & Filius conversatus est semper, & Filius operatus est semper ex auctoritate Patris, & voluntate, &c.

Ex his autem sic argumentaberis. Ille non sensit unam & eandem esse Patris & Filii substantiam, qui sensit Patrem invisibilem, Filium verò visibilem esse; qui sensit Patrem nunquam visum fuisse, Filium verò fuisse visum, non solum post, sed etiam ante carnem in utero Virginis susceptam. Nemo enim mediocriter sapiens non videt, eorum, quorum una & eadem est substantia, si unus invisibilis est, alterum quoque invisibilem esse; & è contra si unus est visibilis, alterum quoque esse visibilem; nec unum videri, quin alter quoque videatur: unde illud Christi: *Qui videt me, videt & Patrem.* Atqui Tertullianus sensit, & pro viribus probare conatus est, Patrem invisibilem esse, & Filium visibilem; Patrem nunquam visum esse, & Filium non solum post, sed etiam ante incarnationem visum. Ergo, &c.

R. dist. maj. Ille non sensit unam & eandem esse Patris & Filii substantiam, qui sensit Patrem invisibilem, Filium verò visibilem esse, &c. Si sensit Filium visibilem esse, & aliquando visum fuisse sub propria specie, C. maj. Si tantum sensit Filium visibilem esse, & visum fuisse sub assumpta specie, Neg. maj. At Tertullianus sensit tantum Filium visibilem esse, & visum sub assumpta specie sensibili, atque hominibus tum ante, tum post incarnationem apparuisse; ante incarnationem quidem in corpore aereo, ad tempus assumpto; post incarnationem verò in carne vera, & nostræ planè simili, excepta originali deordinatione; quam carnem sibi hypostaticè univit in utero B. Virginis. Sed ut mentem Tertulliani planè assequaris,

R

Nota.

Nota. Tertullianus sensit, 1. Patrem invisibilem esse in propria forma, etiam de potentia absoluta & extraordinaria, quia substantia divina spiritalis est & insensibilis, adeoque eam sub sensus cadere repugnat. 2. Patrem invisibilem esse etiam in assumpta forma, non quidem de potentia absoluta & extraordinaria, sed de ordinaria, quia Pater ab aeterno decrevit, nunquam se etiam in forma assumpta videndum hominibus exhibere, quod decretum nobis tum in veteri, tum in novo Testamento revelavit. Hujus autem decreti ratio congrua est, quia conveniens fuit, ut ex personis divinis illa tantum hominibus apparerent in hac mortali vita, quae ad homines mitti possent, Pater autem potest quidem mittere duas alias personas, quia principium illarum est, & ab eo procedunt: at ipse mitti non potest ab alia persona, quia est sine principio, nec est alia persona, à qua procedat. 3. Et ita Patrem nequidem in assumpta forma aliquando visum esse, non quoddam nequidem absolute posuerit hominibus apparere in assumpta forma, sed quia nunquam sic hominibus apparere in tempore, immobiliter decreverat in aeternitate.

De Filio sensit Tertullianus, 1. non solum de potentia absoluta & extraordinaria, sed etiam de potentia ordinaria, & vi praesentis decreti visibilem esse, non quidem in propria, sed in assumpta forma. 2. Re ipsa non solum post, sed etiam ante incarnationem, hominibus in assumpta forma apparuisse, & ab eis visum esse: quod tum ex veteri, tum ex nova Scriptura conatur ostendere. Sic igitur ad probandam distinctionem realem personarum Patris & Filii, argumentatur Tertullianus. De una & eadem realiter persona verum esse non potest, quod simul sit de potentia ordinaria visibilis & invisibilis in assumpta specie, & quod in assumpta specie aliquando & nunquam visa fuerit. Atqui secundum Scripturas tam veteres, quam novas, Pater de potentia ordinaria invisibilis est in assumpta specie, & Filius visibilis est; Pater nunquam visus est in assumpta specie, & Filius aliquando visus est, etiam antequam caro fieret. Ergo Pater & Filius non sunt una & eadem persona, sed sunt duae personae realiter distinctae, quamvis unam & eandem numero substantiam habeant.

Quod autem Tertullianus senserit Filium in propria forma, tam invisibilem esse de quacumque potentia, quam Pater invisibilis est; nec Filium etiam ante incarnationem nisi in assumpta forma visum esse ab hominibus, demonstratur ex verbis ipsius Tertulliani. Sic enim loquitur: *Dicimus enim & Filium suo nomine eatenus invisibilem, quia sermo & spiritus Dei ex substantia conditione jam nunc; & quia Deus, & sermo, & spiritus. Visibilem autem fuisse ante carnem eo modo quo dicit ad Aaron & Mariam: Et si fuerit propheta in vobis, in visione cognoscat illi, & in somnio loquar illi, non quomodo Moysi: os ad os loquar illi in specie, id est, in veritate, & non in enigmate, id est, non imagine, sicut & Apostolus: Nunc videmus tanquam per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. . . At nunquid Filius quidem videbatur? etsi facies, sed ipsum hoc in visione, & somno, & speculo, & enigmate: quia sermo, spiritus, nisi imaginaria forma, videri non potest. Hinc ibidem dicit Filium à Patriarchis & Prophetis non fuisse visum nisi retro; cum Filius hominibus apparuit, Deum quidem visum fuisse secundum hominum capacitates, non secundum plenitudinem divinitatis.*

Obj. 2. Tertullianus docuit Filium à Patre separatum esse. Sed quae separata sunt, distinctas & diversas habent substantias. Ergo, &c. *Prob. maj.* Nam lib. contra Praxeam c. 6. de Sophia, hoc est, de Filio loquens, sic ait: *Adstantem eam ipsa separatione cognosce.* R. dist. majorem, Tertullianus docuit Filium separatum esse à Patre separatione latè & improprie dicta, C. maj. Separatione proprie & strictè sumpta, N. maj. Duplex itaque apud Tertullianum distinguenda est separatio, una scilicet impro-

pria & lata, quae nihil aliud est, quam personalitatum distinctio & diversitas; altera verò stricta & propria, quae distinctio & diversitas est non solum personalitatum, sed etiam substantiarum. Primam autem separationem, Patri & Filio attribuit; secundam ab illis removit Tertullianus.

Ad prob. R. Tertullianum ibi loqui de separatione lata & impropria, nec aliud velle, quam realem personarum Patris & Filii distinctionem probari, ex eo quod in Scriptura Sophia seu Filius dicatur Patri adstitisse in aeternitate, cum res à se in tempore condendas ordinaret: repugnat enim eum, qui adstitit, unam & eandem esse personam cum eo, cui adstitit. Quod autem separationem propriam & strictam, quae in substantiarum diversitate consistit, à Patre & Filio removerit Tertullianus, patet ex eod. lib. c. 9. ubi sic ait: *Hanc me regulam professum, qua inseparatos ab alterutro Patrem, & Filium, & Spiritum testor, tene ubique; & ita quid quomodo dicatur, agnosces. Ecce enim dico alium esse Patrem, & alium Filium, & alium Spiritum.* (En separatio lata & impropria, quam admittit.) *Male accepit idiotae quisque aut perverfus hoc dictum, quasi diversitatem sonet, & ex diversitate separationem protendat, Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* (En separatio stricta & propria, quam removit.) *Necessitate autem hoc dico. . . non tamen diversitate alium Filium à Patre, sed distributione: nec divisione alium, sed distinctione.*

Nota obiter. Tertullianus solum distinctionem & diversitatem personalitatum Patri & Filio attribuit, & ab illis discrete rejicit distinctionem & diversitatem essentialium seu naturarum. At ubi non est distinctio & diversitas essentialium seu naturarum, ibi essentiae seu naturae unitatem & identitatem esse necesse est, ut notum est ex terminis. Manifestum igitur est, Tertullianum Patri & Filio essentialiae seu naturae unitatem & identitatem attribuisse.

PROPOSITIO II.

Tertullianus Filio non attribuit tantum partem essentialiae seu naturae divinae, sed totam attribuit.

Prob. Nam 1. Tertullianus non ignoravit, quod vel mediocriter sapientibus ignorare non licet, essentialias nimirum seu naturas rerum esse prorsus impartibiles. Ergo hoc ipso, quod Tertullianus essentialiam seu naturam divinam attribuit Filio, totam & integram attribuisse censendus est. 2. Si Filius non habet totam & integram essentialiam divinam, non est integrè Deus, sed diminutè tantum: sicut qui non haberet totam essentialiam humanam, non esset integrè homo, sed ad summum diminutè: imò verò si Filius non habet totam & integram essentialiam seu naturam divinam, non est verè Deus: sicut qui non habet naturam humanam totam & integram, nec est, nec esse potest verè homo. Utrumque consequens evidenter repugnat doctrinae Tertulliani. Ergo, &c. 3. Essentialia, seu natura divina, ut hic sumitur, nihil aliud est quam collectio attributorum divinarum absolutorum. Atqui Tertullianus hanc collectionem Filio attribuit, ut patet ex lib. contra Praxeam c. 17. & cap. 22. ubi ait Filium Patri aequalem esse, in essentialibus scilicet & absolutis. Et ex omnibus aliis locis, in quibus docet Patrem & Filium unum esse divinitate vel substantia: nam quae unum sunt in aliqua ratione, in eadem ratione aequalia sunt inter se: unitas enim aequalitatem facit. Ergo, &c.

Obj. Tertullianus lib. contra Praxeam c. 9. sic loquitur: *Pater tota substantia est, Filius verò derivatio totius, & portio, sicut ipse profertur: Pater major me est.* Ergo secundum Tertullianum, Filius per generationem non accipit totam Patris substantiam, sed partem illius tantum. R. neg. conf. Nam Tertulliani verborum, quae videntur dura, hic sensus est: Tota substantia divina est in Patre, tanquam in fonte, unde profluit in alias personas divinas, Filium scilicet, & Spiritum sanctum. Filius verò est veluti rivus profluens ex hoc fonte, & veluti portio illius

illius, non quod non habeat totam illius substantiam, essentiam, naturam, divinitatem; sed quia non habet id totum, quod est fons ille, seu, quod idem est, non habet id quod persona Patris habet præter substantiam, essentiam, naturam, divinitatem, nempe prærogativam illam notionalem, esse fontem, unde prosiliunt aliæ Personæ divinæ, esse principium sine principio; quia prærogativa Filio excellit: unde Filius ipse proficitur: *Pater major me est.*

Hanc esse Tertulliani mentem patet ex eodem illo capite, ubi à Patre & Filio diversitatem, separationem ac divisionem in substantia removet; adedque Patri & Filio unitatem & identitatem in substantia, non specificam tantum, sed numericam attribuit, sola eis personalitatum distinctione relicta. At si Filius per generationem non acciperet totam substantiam Patris, sed portionem illius tantum, non esset una & eadem numero substantia Patris & Filii, sed duplex numero, & substantia Filii esset separata ac divisa à substantia Patris: quod est contra Tertullianum.

Audiamus illum: *Dico alium esse Patrem, & alium Filium, & alium Spiritum... Necessitate autem hoc dico, cum eandem Patrem & Spiritum contendunt, adversus aconomiam monarchia adulantes, non tamen diversitate alium Filium à Patre, sed distributione: nec divisione alium, sed distinctione: quia non sit idem Pater & Filius, vel modula alius ab alio. Pater enim tota substantia est, Filius vero derivatio totius, & portio: sicut ipse proficitur: Pater major me est... Pater alius à Filio, dum Filio major: dum alius qui generat, alius qui generatur: dum alius qui mittit, alius qui mittitur, &c. Juxta Tertullianum igitur, alius est Pater, & alius Filius, non diversitate, vel separatione aut divisione substantiæ, sed distributione, & distinctione; distributione quidem, quia unus non est totum quod est alter; Filius enim, quamvis verè & perfectè Deus, quia totam habet divinitatem, non est fons, non est principium sine principio, non est Pater; nam omnia, quæ Patris sunt, nascendo accipit, præter esse Patrem: distinctione verò, quia unus est ab alio realiter, unus est, qui generat, & alter, qui generatur; unus, qui mittit, & alter, qui mittitur; unus altero major, non quidem deitate, sed notionali prærogativa Patris.*

Obj. 2. verba illa Tertulliani eod. lib. contra Praxeam c. 14. *Consequens erit, ut invisibilem Patrem intelligamus pro plenitudine majestatis, visibilem vero Filium agnoscamus pro modulo derivationis: sicut nec solem nobis contemplari licet quantum ad ipsam substantiam summam, quæ est in cælis; radium autem ejus toleramus pro temperatura portionis, quæ in terram inde porrigitur.* Quibus verbis asserit Tertullianus, 1. Patrem ab hominibus videri non posse; Filium verò posse videri. 2. Patrem ab hominibus videri non posse, quia possidet plenitudinem majestatis seu substantiæ divinæ; Filium verò posse videri, quia hujus majestatis seu substantiæ divinæ non plenitudinem, sed portionem tantum habet. 3. Filium se habere ad substantiam Patris, sicut se habet radius ad substantiam solis; adedque, sicut radius non est, nisi quædam substantiæ solaris portio & extensio, Filium non esse nisi quædam substantiæ Paternæ extensionem & portionem.

R. Dura quidem esse verba Tertulliani, sed bonam interpretationem haud difficilè admittere. Tertullianus itaque, qui cum multis aliis putavit Filium etiam ante assumptam carnem hominibus apparuisse in corpore ad tempus assumpto, probat realem personarum Patris & Filii distinctionem, ex eo quod Pater invisibilis sit, Filius verò sit visibilis. At 1. non loquitur de invisibilitate Patris & visibilitate Filii in propria forma; utrumque enim in propria forma invisibile esse, diserte hic asserit, ut superius ostensum est; sed de invisibilitate Patris, & visibilitate Filii in forma aliqua sensibili assumpta. 2. Cum ait Patrem etiam in assumpta forma videri non posse, Filium verò posse videri, loquitur non de potentia absoluta & extraordinaria, sed de ordinaria,

Simonnet Theol. Tom. I.

Certè gratis omnino diceretur Tertullianus, voluisse Patrem in assumpta forma invisibile esse, etiam de potentia absoluta & extraordinaria; cum ei planè sufficeret ad probandam distinctionem personarum Patris & Filii, quod de potentia ordinaria Pater invisibilis esset, Filius è contra esset visibilis in assumpta forma; nec aliam Patris invisibilitatem, aut visibilitatem Filii ex Scripturis, quas allegat, erueret se posse, prudenter sperare poterat.

Tertullianus igitur in textu nihil aliud intendit, quàm Patrem ab hominibus videri non posse, Filium è contra posse videri in forma aliqua assumpta, quia Pater decrevit nunquam sic apparere, & voluit Filium suum sic apparere hominibus. Cujus decreti & voluntatis hanc rationem congruam reddit, quod Pater possidet plenitudinem majestatis, Filius verò hujus majestatis portionem tantum. Per plenitudinem autem majestatis non intelligit solam substantiam divinam, sed substantiam divinam cum ratione ingeneriti & genitoris; substantiam divinam cum notionali prærogativa fontis seu principii sine principio; vi cuius prærogativæ putat Tertullianus primam personam aliis duabus excellere, & in eas quandam autoritatem habere, quantumvis tres sint unius divinitatis & substantiæ.

Cum itaque Tertullianus ait Patrem invisibile esse pro plenitudine majestatis, Filium verò visibilem esse pro modulo derivationis, nihil aliud intelligit, quàm Patrem, quia ab eo sunt aliæ personæ divinæ, ipse verò à nullo est, convenienter noluisse unquam formam sensibilem assumere, & in ea hominibus se videndum exhibere; è contra convenienter voluisse, ut Filius formam sensibilem assumeret, & in ea se videndum exhiberet hominibus, arque cum illis colloqueretur, ut nuncius illius, à quo accipit esse per veram generationem, cui proinde subest tanquam filius patri, cui tamen par est in essentia & natura.

Quantum autem attinet ad exemplum solis, & ejus radii, quo utitur Tertullianus, minimè hic intendit illud valere quantum ad omnia, & ad amussim congruere Patri & Filio. Nam 1. radius solaris videtur in propria forma: at Filium in propria forma videri posse negat Tertullianus. 2. Juxta Tertullianum, radius est extensio substantiæ solaris, seu, quod idem est, substantia solaris extensa & porrecta: unde, juxta Tertullianum, radius solaris nec propriè producit, nec est suppositum distinctum à sole: at Filium propriè produci seu generari à Patre, & personam Filii aliam esse à persona Patris, docet & probat Tertullianus. Allatum igitur exemplum, juxta mentem Tertulliani, ad hoc valet tantum, ut innuat notionalem illam præminentiam, quàm Patrem supra Filium obtinere existimat Tertullianus, & vi cuius congruum fuit, ut Pater nunquam, Filius verò aliquando videndum se præberet hominibus in assumpta forma visibili.

Obj. 3. Tertullianus sic loquitur de Filio in apologetico c. 21. *Hunc ex Deo prolatum didicimus, & prolatione generatum, & idcirco Filium Dei, & Deum dictum ex unitate substantiæ: nam & Deus Spiritus. Etiam cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa, sed sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum, manet integra & indefecta mater matrix, etsi plures inde trahuntur qualitates mutue: ita & quod de Deo profectum est, Deus est & Dei Filius, & unus ambo. Ita de Spiritu Spiritus, & de Deo Deus, modulo alterum numerum gradu non statu fecit, & à matrice non recessit, sed excessit.* Ecce Tertullianus apertè docet Filium esse tantum portionem quandam & extensionem substantiæ paternæ; sicut radius solis est tantum portio quædam, & extensio substantiæ solaris.

R. Immeritò hic reprehendi Tertullianum: nam comparat Filium cum radio, & generationem Filii cum productione radii, seclusis imperfectionibus, quæ in

R 2

sub.

substantiis materialibus reperiuntur, & quæ in Deo locum habere non possunt. Itaque juxta Tertullianum, Verbum est verè & propriè Filius Dei, quia verè & propriè generatur à Patre; & verè ac propriè generat illud Pater, quia generat illud de sua substantia: unde una est Patris & Verbi substantia; atque ita Verbum est verus Deus, & cum Patre unus verus Deus. Verbum igitur Spiritus est de Spiritu, Deus de Deo, Deus verus de Deo vero; alter numero à Patre propter gradum, non propter statum, hoc est, non quia alterius est & diversæ substantiæ, sed quia propter generationem secundus est à Patre, à quo generatur, & in quo post generationem manet, absque omni separatione & divisione, sicut & absque omni passione & diminutione generantis.

Hanc doctrinam illustrat exemplo radii solaris. 1. Itaque, sicut radius non est totus sol, sed tantum illius quædam portio; ita Filius non est totus Pater, hoc est, non est id totum, quod est Pater: non enim à Patre accipit, esse Patrem; licet ab eo accipiat, esse Deum verum & perfectum, quia ab eo accipit totam substantiam seu totam naturam divinam; unde quamvis verus & perfectus Deus, caret notionali prerogativa ingeniti & genitoris, fontis & principii sine principio, qua proinde à Patre exceditur; quo sensu solum est quædam portio Patris.

2. Sicut sol est in radio, quem producit, & vicissim radius est in sole, à quo producitur; ita Pater est in Filio, quem generat, & vicissim Filius in Patre, à quo generatur: quia sicut una est substantia solis & radii, vi cuius sibi mutuo immanent sol & radius; ita una substantia est Patris & Filii, vi cuius sibi mutuo immanent Pater & Filius.

3. Una est substantia solis & radii, quia radius producitur, vel certè quasi producitur, non per separationem, divisionem, decisionem substantiæ solaris, sed per ejus extensionem & porrectionem: ita una substantia est Patris & Filii, quia in Filii generatione, substantia non separatur, nec dividitur, sed solum extenditur, & porrigitur, eo scilicet modo, quo, seclusis imperfectionibus, extendi & porrigi substantia divina, quæ spiritualis est, & simplicissima, adeoque partibus carens, dici potest & intelligi; proindeque modo planè diverso ab eo, quo extenditur & porrigitur substantia materialis. Neque aliud sensisse, absque injuria dici potest Tertullianus.

Itaque secundum mentem Tertulliani, substantia Patris non extenditur ad modum substantiæ materialis, per rarefactionem scilicet propriam vel impropiam, occupando majus spatium, quam antea; sed ad modum substantiæ spiritualis, quæ extendi dicitur, cum in pluribus locis vel suppositis incipit esse tota, quam esset prius sive re, sive ratione tantum, juxta Tertullianum, Pater generando Filium, extendit substantiam suam, quia totam transfundit in Filium, & nihilominus totam retinet: unde fit, ut substantia divina, quæ in priori originis est (præcisivè scilicet) in uno tantum supposito, nempe in Patre, in posteriori originis est tota in pluribus suppositis, nempe in Patre & Filio.

Ad mentem igitur Tertulliani, Pater est in Filio, & Filius in Patre, quia una est utriusque substantia; & una est utriusque substantia, quia in generatione Filii substantia Patris non dividitur, sed extenditur suo modo; hoc est, quia tota communicatur Filio, & tota à Patre retinetur; sicut sol est in radio, & radius in sole, quia una est utriusque substantia; & una est utriusque substantia, quia in productione vel quasi productione radii, substantia solis non dividitur, sed porrigitur suo modo. Unde quia substantia solis porrigitur ad modum substantiæ materialis, sol est in radio, tanquam totum in parte, & radius est in sole, tanquam pars in toto. Quia verò substantia Patris in generatione Filii extenditur ad modum substantiæ spiritualis, Pater est in Filio, tanquam verus Deus in vero Deo, & vicissim; adeoque Pater est in Filio, tanquam totus in toto, ac perfectus in perfecto, &

vicissim; quamvis adhuc dici possit Pater esse in Filio, tanquam summa in portione; & vicissim dici possit Filius esse in Patre, tanquam portio in summa, in sensu superius explicato.

Addit Tertullianus Patrem se habere ad Filium, quem generat, sicut se habet lumen ad lumen, quod accendit; sicut enim lumen aliud lumen etiam sibi æquale accendendo, non minuitur; ita Pater non minuitur, generando Filium sibi in essentia & natura perfectè similem, adeoque & patrem, quia videlicet Filio per generationem sic totam substantiam suam communicat, ut totam retineat; & Filium generat, non per partitionem vel decisionem substantiæ suæ, sed per totius transfusionem; quam transfusionem, quia fit, ipsa tota substantia divina remanente in Patre, substantiæ divinæ extensionem nominat Tertullianus.

PROPOSITIO III.

Tertullianus docuit æternam esse Verbi, seu, ut ipse dicere maluit, Sapientiæ notionalis generationem.

Prob. ex lib. contra Praxeam c. 5. ubi sic ait Tertullianus: Ante omnia Deus erat solus, ipse sibi & mundus, & locus, & omnia, Solus autem; quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Ceterum ne tunc quidem solus, habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam scilicet. Rationalis enim Deus, & ratio in ipso prius; & ita ab ipso omnia. Que ratio sensus ipsius est, Hanc Græci λόγον dicunt, quo vocabulo etiam sermonem appellamus. Ideoque jam in usu est nostrorum per simplicitatem interpretationis, sermonem dicere in primordio apud Deum fuisse, cum magis rationem competat antiquiorem haberi; quia non sermonalis à principio, sed rationalis Deus etiam ante principium: & quia ipse quoque sermo ratione consistens priorem eam ut substantiam suam ostendat. . . tamen & sic, nihil interest. Sed etsi Deus nondum sermonem suum miserat, proinde cum ipsa & in ipsa ratione intra semetipsum habebat, tacite cogitando & disponendo secum, que per sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim sua cogitans atque disponens, sermonem eam efficiebat, quam sermone trahebat.

Juxta Tertullianum igitur, Deus Pater ante mundi creationem solus erat eo tantum sensu, quod præter illum nihil aliud esset extrinsecus, non quod præter illum non esset intrinsecus, seu intra ipsum alia persona divina; nam habebat secum & in semetipso rationem suam, notionalem scilicet: hic enim rationem à Tertulliano sumi, non essentialiter, sed notionaliter & personaliter, seu, quod idem est, non pro potentia intelligendi, aut actu essentiali, quo Deus constituitur formaliter intelligens, sed pro actu notionali & personali, quem Deus intelligendo producit, & producendo generat sibi Filium in natura perfectè similem, manifestum ex eo est, quod Tertullianus dicat Deum Patrem habere rationem illam secum & in semetipso: Deus enim dici quidem potest habere in semetipso potentiam intelligendi, & actum, quo formaliter intelligit; at utrumque, aut alterutrum secum habere, nonnisi stolidissimè diceretur.

Itaque secundum Tertullianum, Deus Pater nunquam solus fuit, etiam ante creaturarum omnium productionem; quia semper habuit secum & in semetipso notionalem suam rationem; & semper habuit, quia semper non solum essentialiter, sed etiam notionaliter rationalis fuit, hoc est, quia semper fuit in actu intelligendi; & semper intelligendo, semper per realem productionem, & veram generationem habuit secum & in semetipso notionalem & per se subsistentem suæ intellectionis terminum, qui terminus est secunda Persona sanctissimæ Trinitatis.

Rationem hanc notionalem, quam Deus Pater secum & in semetipso semper habuit, à Græcis λόγον nominari dicit Tertullianus, à Latinis verò per

per simplicitatem interpretationis, sermonem; unde & apud Latinos in usu est, dicere sermonem in primordio apud Deum fuisse; cum potius dicendum esset rationem in primordio fuisse apud Deum: quamvis enim eadem res per se subsistens in Deo sit ratio notionalis & sermo; sic est ratio & sermo, ut prius fuerit ratio, quam sermo, si hæc vox, sermo, propriè & strictè sumatur: nam propriè & strictè sumpta, significat aliquid prolatum exterius. Deus autem Pater semper quidem fuit rationalis, at non semper sermone fuit, hoc est, semper ratiocinatus est, & ratiocinando produxit ratiocinationis suæ terminum, nempe rem illam per se subsistentem, quæ Patris ratio notionalis est; at non semper exterius locutus est, exterius proferendo rationem illam suam notionalem; unde hæc ratio notionalis non semper fuit sermo, propriè & strictè loquendo; quamvis semper extiterit in esse rationis notionalis.

Addit tamen Tertullianus, etiam in bono sensu dici, quod Deus Pater non solum rationem notionalem; sed etiam cum ipsa & in ipsa ratione notionali sermonem in semetipso semper habuerit. Nam etsi Deus, inquit, nondum sermonem suum miserat, hoc est, nondum exterius protulerat, proinde eum cum ipsa & in ipsa ratione intra semetipsum habebat; tacite cogitando & disponendo secum, quæ per sermonem mox erat dicturus. Cum ratione enim sua cogitans atque disponens, sermonem eam efficiebat, quam sermone agitabat. Juxta Tertullianum igitur, Deus cum ipsa & in ipsa ratione notionali sermonem habebat, quia tacite cogitando, interius loquebatur cum ipsa & per ipsam, quam cogitando producebat, & quacum, per cogitationem producta, cogitabat. Hinc sic ait c. 8. Sermo ergo & in Patre semper, sicut dicit: Ego in Patre. Et apud Deum semper, sicut scriptum est: Et sermo erat apud Deum. Et nunquam separatus à Patre, aut alius, (hoc est, aliud) à Patre: quia, Ego & Pater unum sumus.

Verbum igitur, & quidem in propria hypostasi extitit ab æterno in Patre, juxta Tertullianum. Sed ad plenam ejus doctrinam intelligentiam, nota. Ad mentem Tertulliani, duplex distinguenda est locutio, interna scilicet, & externa; interna quidem, qua interius formatur sermo; externa verò, quæ sermo formatus interius, exterius profertur, & completur in esse sermonis, propriè & strictè sumpti; quia, ut jam observatum est, sermo propriè & strictè sumptus, juxta Tertullianum, est cogitationis, vel eorum, quæ cogitamus, expressio exterius prolata.

Locutio interna sic cum cogitatione connexa est, ut nemo possit cogitare, quin simul formet interius sermonem, & vicissim nemo possit sermonem interius formare, quin simul cogitet. Dum cogito, rei quam cogito, imaginem intentionalem efformo, & simul ac indivisibiliter eodem actu hanc imaginem vocibus internis exprimo: unde uno & eodem indivisibiliter actu cogito, & interius loquor; atque ita unus & idem indivisibiliter actus est cogitatio & sermo: cogitatio quidem, qua objectum mihi præsens intentionaliter exhibeo; sermo, quo mihi objectum illud interius dico, quique se habet ad modum alterius personæ, mihi interius assistentis, & objectum mihi dicentis, atque mecum quodammodo colloquentis. Quodcumque cogitaveris, inquit Tertullianus, semper est: quodcumque senseris, ratio est. Loquaris illud in animo, necesse est: & dum loqueris, collocutorem pateris sermonem, in quo inest hæc ipsa ratio, qua cum eo cogitans loquaris, per quem loquens cogitans. Ita secundum quodammodo in te est sermo, per quem loqueris cogitando; & per quem cogitas loquendo, ipse sermo alius est.

Similiter Deus ab æterno cogitans, rerum, quas cogitabat, ab æterno imaginem intentionalem expressit, quæ imago est ejus ratio notionalis, & eadem illa imago simul & indivisibiliter interius locutus est sibi, & maxime imagini ipsi, quacum proinde ab æterno collocutus est. Quare imago illa ab æterno fuit non solum ratio notionalis, sed etiam sermo Dei

Simonnet Theol. Tom. I.

Dei Patris; & Deus Pater ab æterno habuit secum & in semetipso rationem notionalem, & in ratione notionali sermonem. Quia autem imago illa intentionalis, quam Deus Pater cogitando expressit ab æterno, est substantia per se existens, Deus Pater secum & in semetipso habuit ab æterno aliam & secundam à se personam, quacum non solum cogitavit, & omnia disposuit, sed etiam interius collocutus est ab æterno. Quanto ergo, inquit Tertullianus, plenius hoc agitur in Deo... quod habeat in se etiam tacendo rationem, & in ratione sermonem? Possum itaque non temerè præstruxisse, & tunc Deum ante universitatis constitutionem solum non fuisse, habentem in semetipso proinde rationem, & in ratione sermonem, quem secundum à se faceret agitando intra se.

Hanc nostram interpretationem illustrant & confirmant, quæ cap. sequenti subjicit Tertullianus. Quid sapientius, inquit, ratione Dei, sive sermonis? Itaque Sophiam exaudi ut secundam Personam conditam. Primo: Dominus creavit me initium viarum in opera sua, priusquam terram faceret, priusquam montes collocarentur: ante omnes autem colles generavit me: in sensu scilicet condens & generans. Dehinc assistentem ea ipsa separatione cognosce: Cum pararet, inquit, cælum, aderam illi simul; & cum fortia faciebat super ventos... ego eram cum illo compingens, ego eram ad quam gaudebat: quotidie autem oblectabar in persona ipsius. Nam ut primum Deus voluit ea, quæ cum Sophia ratione & sermone disposuerat intra se, in substantias & species suas edere, ipsum primum protulit sermonem, habentem in se individuas suas rationes Sophiam, ut per ipsum fierent universa, per quem erant cogitata atque disposita, imò & facta jam, quantum in Dei sensu.

Secundum Tertullianum itaque, Sophia, 1. est ratio notionalis Patris, & sermo, quo intra se loquitur, & quocum colloquitur. 2. Est persona alia, & distincta à persona Patris. 3. Eam Pater in sensu suo, hoc est, in semetipso sentiendo seu cogitando, & interius loquendo, condidit & generavit ab æterno. 4. Cum ea Pater, sic ab æterno cogitatione & interna locutione generata, res condendas cogitavit, & disposuit, atque de illis collocutus ab æterno est. 5. Ut per illam & cum illa conderet res, quas per illam & cum illa cogitaret, & disposuerat, eam, ab æterno generatam, & quasi in utero gestatam, quasi peperit, & protulit exterius. Juxta Tertullianum igitur, Deus Pater secum & in semetipso habuit ab æterno rationem notionalem, & in ratione notionali sermonem; & hæc ratio notionalis Patris, quæ etiam simul & indivisibiliter fuit ejus sermo, fuit ab æterno res per se subsistens, & secunda Trinitatis Persona, quam prima intra se cogitando & loquendo generavit ab æterno.

Nec obstant ea quæ subsequuntur c. 7. ubi si ait: Tunc igitur etiam ipse sermo speciem & ornatum suum sumit, sonum & vocem, cum dicit Deus: Fiat lux: hæc est nativitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit: conditus ab eo primum ad cogitatum in nomine Sophiæ... dehinc generatus ad effectum... exinde eum parem sibi faciens, de quo procedendo Filius factus est; primogenitus, & ante omnia genitus, ut solus ex Deo genitus: propriè de vulva cordis ipsius, secundum quod & Pater ipse testatur: Eructavit cor meum sermonem optimum. Ad quem deinceps gaudens proinde gaudentem in persona illius: Filius meus es tu, ego hodie genui te; & Ante luciferum genui te. Sic & Filius ex sua persona proficitur Patrem in nomine Sophiæ: Dominus condidit me, &c. Hæc enim non difficile habent interpretationem, nec repugnant iis, quæ hæcenus dicta sunt de mente Tertulliani circa Verbi æternitatem.

Itaque 1. cum Tertullianus dicit: Tunc etiam ipse sermo speciem & ornatum sumit, sonum & vocem, cum dicit Deus: Fiat lux; nihil aliud vult, quam sermonem, ab æterno conditum & generatum in nomine Sophiæ & rationis notionalis, in tempore completum

R 3

fuisse

Cap. 5.

Cap. 5.

fuisse in ratione sermonis propriè & strictè dicti, quando exterius prolatus est per productionem creaturarum, non quoddam sermoni per externam prolationem aliquid accesserit intrinsecum, quo antea caret; sed quia externa prolatio est conditio, sine qua sermo, quantumvis formatus interiorius, & totus existens, non est, nec dici potest propriè & strictè sermo: unde secundum Tertulliani mentem, prolatio externa fuit quoddam complementum extrinsecum sermonis, quem Deus Pater intra se totum & integrum formarat, & generat ab æterno, quique tamen propriè & strictè dici sermo non cæpit, nisi cum primum exterius à Patre prolatus est, quia sermo propriè & strictè, est aliquid exterius prolatus.

2. Cum ait: *Hæc est nativitas perfecta sermonis, dum ex Deo procedit*; per nativitatem intelligit prolationem externam, qua Deus Pater sermonem suum veluti peperit, & edidit in lucem. Quam externam prolationem Tertullianus vocat nativitatem perfectam; quia, ea posita tanquam complemento quodam extrinsecum, nihil amplius defuit sermoni, quem Deus Pater ab æterno intra se conceperat, ad hoc ut diceretur & esset propriè & strictè sermo.

Nota. Secundum mentem Tertulliani, ad sermonem propriè & strictè sumptum duo requiruntur; unum scilicet intrinsecum, quod est, esse intentionalem expressionem eorum, quæ cogitat is, qui loquitur; & alterum extrinsecum, quod est prolatio externa. Primum ab externo habuit sermo divinus; nam ab æterno fuit intentionalis expressio eorum, quæ Deus Pater ab æterno cogitavit & disposuit. Secundum verò non habuit, nisi in tempore; non enim habuit, nisi cum creaturæ per eum productæ sunt; cum externa prolatio sermonis sit ipsissima creaturarum per sermonem productio, in Scripturis per modum imperij expressa. Unde secundum Tertulliani mentem, sermo divinus non fuit propriè & strictè sermo, nisi in tempore.

3. Cum addit: *Conditus ab eo primum ad cogitatum in nomine Sophiæ*... dehinc generatus ad effectum; per illud, *Conditus ad cogitatum*, non significat finem extrinsecum & liberum operanti, sed finem intrinsecum & necessarium generationis æternæ sermonis, quæ generatio per se primò tendit in suppositum cogitans; cum enim Deus Pater cogitando, & interiorius loquendo, generet intra se sermonem, sermo, vi suæ generationis, est primariò & per se vis cogitandi & cogitatio, sicut & interna locutio Patris. Item per illud, *generatus*, intelligit, non internam, sed externam prolationem sermonis, vel, si vis, intelligit non formationem & quasi conceptionem sermonis, sed partum, quo veluti in lucem editus est. Verborum igitur Tertulliani sensus est: Sermo non quidem in nomine sermonis, propriè & strictè loquendo, sed in nomine Sophiæ, seu rationis notionalis, intus ab æterno formatus & conceptus à Deo Patre, ut cum eo cogitaret & disponderet omnia, ab eodem in tempore prolatus est, & in lucem editus, ut (quod intransitivè dicitur) per eum omnia, quæ cum eo cogitaret & disposuerat, efficeret.

4. Cum dicit: *Exinde eum parem sibi faciens, de quo procedendo Filius factus est*; nihil aliud vult, quam, 1. Deum Patrem sermonem suum exterius proferendo, & per illum ac cum illo omnia creando, ostendisse illum sibi parem esse virtute, adeoque naturæ & essentia, 2. Sermonem tunc primum Filii denominationem accepisse, cum exterius prolatus est: Tertullianus enim hic, non internam, sed externam processionem intelligit, qua Deus Pater veluti peperit, & in lucem edidit sermonem suum, & qua Patris denominationem accepit. Denique juxta Tertullianum, sermo est primogenitus, ut ante omnia genitus: & unigenitus, ut solus ex Deo genitus, propriè de vulva cordis ipsius; quia solus de substantia Patris in vulva cordis, hoc est, intellectus ipsius, ab æterno formatus & conceptus, ab eo ante omnia

prolatus exterius, & in lucem editus est. Ubi solus dicitur relatè ad creaturas, non ad aliam personam divinam.

Obj. Tertullianus lib. contra Hermogenem c. 3. sic loquitur: *Quia & Pater Deus est, & iudex Deus est: non tamen ideo Pater & iudex semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, ne iudex ante delictum. Fuit autem tempus, cum & delictum, & Filius non fuit, quod iudicem, & qui Patrem Dominum faceret.* Poruitne Tertullianus Filii æternitatem expressius negare? R. hic Tertullianum negare æternitatem Filii, quantum ad ipsam denominationem Filii, non quantum ad existentiam suppositi, seu substantiæ per se existentis, cui Filii denominatio tribuitur.

Nota. Juxta Tertullianum, suppositum, seu persona illa, quam Deus Pater cogitans & intus loquens, ab æterno generat, pluribus insignitur nominibus: Sophiæ scilicet, Rationis, Sermonis, & Filii; quorum alia habuit ab æterno, alia verò accepit in tempore tantum: nam ab æterno exitit in nomine Sophiæ, rationis, imò & sermonis, cum addito tamen diminutive interni; at non exitit in nomine Filii, sicut nec sermonis simpliciter, nisi postquam à genitore prolata est exterius, & quasi parva, ac in lucem edita: tunc enim, ad mentem Tertulliani, primum perfectè nata est, cum exterius prolata per creaturatum productionem, è vulva cordis paterni, in qua ab æterno formata & concepta, excessit, & in lucem prodit: unde tunc primum cæpit existere in nomine Filii propriè & strictè, atque ita Pater tunc primum propriè & strictè denominatus est Pater.

Nota iterum. Hermogenes, ut probaret materiam æternam esse, & Deo coævam, sic argumentabatur: Deus semper fuit. Ergo semper fuit Dominus. Ergo semper exitit aliquid, in quod dominium exercere posset. Non nisi materia. Ergo materia semper fuit. Hermogeni autem respondet Tertullianus in hunc modum. Deus est Iudex & Pater, sicut est Dominus; & tamen ex eo, quod semper fuerit Deus, non sequitur quod semper fuerit Iudex & Pater. Ergo nec sequitur, quod semper fuerit Dominus. Deus itaque fuit semper Deus, quia semper habuit substantiam, quæ hoc nomine, Deus, significatur. At non semper fuit Iudex, quia non fuerunt semper delicta, quæ punire posset; nec fuit semper Pater, quia progeniem suam, in vulva cordis sui ab æterno formatam & conceptam de tota sua substantia, non nisi in tempore peperit, & emisit in lucem, per eam scilicet imperando creaturis, ut essent. Similiter non fuit semper Dominus, quia non semper extra ipsum extiterunt res, in quas jus suum & potestatem posset exercere. Sicut igitur Deus in tempore factus est Iudex, cum primum Angeli peccarunt; & Pater, cum primum natus est ei Filius per externam prolationem sermonis, quem quasi in viscibus gestabat ab æterno: ita & in tempore factus est Dominus, cum per externam sermonis prolationem, creaturæ à non esse transierunt ad esse; sic ut fuerit Pater ratione prius, quam Dominus; nec cæperit esse Dominus, nisi quia cæpit esse Pater, exterius proferendo sermonem, & per eum dando esse creaturis. Hanc esse mentem Tertulliani, patet ex toto contextu loci allegati, quem consulere potes.

Obj. Eodem lib. contra Hermogenem c. 18. disertè asserit Sophiam non fuisse conditam & generatam ab æterno: nam sic ait: *Ut necessariam (Sophiam) sensisset (Deus Pater) ad opera mundi, statim eam condidit, & generat in semetipso.* Et inferiorius: *Si intra Dominum, quod ex ipso & in ipso fuit, sine initio non fuit: Sophia scilicet ipsius exinde nata & condita, ex quo in sensu Dei ad opera mundi disponenda cæpit agitari: multo magis non capit sine initio quicquam fuisse, quod extra Dominum fuerit. Si vero Sophia eadem Dei sermo est sensu Sophia, & sine quo factum est nihil, sicut & dispositum sine Sophia, quale est ut Filio Dei sermone unigenito & primogenito aliquid fuerit præter Patrem antiquius?*

R. neg. obj. Nam, ut supra vidimus, Tertullianus docet

docet Deum nunquam fuisse solum, quia secum & in semetipso semper habuit suam rationem notionalem. Atqui, secundum eundem, Sophia est ratio notionalis Dei Patris. Ergo Deus Pater, ex Tertulliano, semper secum & in semetipso habuit Sophiam, adeoque eam ab aeterno condidit & genuit. Præterea, ut dicitur in primo textu, secundum Tertullianum, Deus Pater condidit & genuit Sophiam, ut sensu eam esse necessariam ad opera mundi. Atqui, secundum eundem, Deus Pater hoc sensit ab aeterno: quod enim Tertullianus putaverit Deum Patrem non nisi paulo ante creationem mundi, & consequenter non nisi post integram æternitatem, Sophiæ ad opera mundi necessitatem intellexisse, prorsus incredibile est; præsertim cum tam magnificè sentiat & loquatur de Deo, putà quando eum definit summum magnam. Ergo Deus ab aeterno condidit & genuit Sophiam, secundum Tertullianum.

Igitur ad alia Tertulliani verba, quæ in objectione subjiciuntur, R. ibi Tertullianum contra Hermogenem probare, quod materia non extiterit ab aeterno ingenerata & infecta; & probare ex eo, quod materia, cujus substantia diversa est à substantia Dei, si fuerit sine initio, hoc est, sine principio sui esse, sit aliquid sublimius & præstantius ipsa Sophia, quæ tamen unius & ejusdem est substantiæ cum Deo ingenerito; sit, inquam, aliquid sublimius & præstantius, quia Sophia non fuit sine initio, hoc est, non fuit sine principio sui esse, Quod autem ut esset, ait ibidem Tertullianus, nullius eguit authoris, multo sublimius erit eo, quod ut esset, aliquem habet auctorem. Quare cum Sophia, quæ & Filius, & sermo Dei est, adeoque Deus est, & verus Deus, & unus cum Deo Patre verus Deus, non fuerit sine initio, hoc est, ut esset, habuerit auctorem; Hermogenes asserendo materiam fuisse sine initio, hoc est, ut esset, nullius eguisse authoris, materiam anteponebat Sophiæ, adeoque anteponebat Deo & vero Deo: anteponebat enim Filio & sermoni Dei, qui cum Deo Patre unum est substantia, quique proinde cum eo unus est verus Deus. Hoc nomine, inquit ibidem Tertullianus, materiam Deo præponit Hermogenes, præponendo eam Filio. Filius enim sermo, & Deus sermo, & Ego & Pater unum sumus. Dicendum igitur est, præter Patrem nihil Sophia antiquius esse; hoc est, nihil præter Patrem esse, quod fuerit sine initio, sive quod, ut esset, nullius eguerit authoris.

Nota. Hic Tertullianus initium sumpsit pro principio, non durationis, sed originis. Quod si aliter sumeret, adhuc, quod nobis sufficeret, haberemus illum cæteris Patris consentientem circa Verbi divinitatem, & ejus cum Deo Patre consubstantialitatem, licet non circa ejus æternitatem.

S. I X.

De Cypriano, Zenone Veronensi, & Lactantio.

S. Cyprianus, Carthaginensis Episcopus, vir sanctissimus & eloquentissimus, temporibus Fabiani, Corneli, Lucii, Stephani, & Sixti Romanorum Pontificum sedis, martyrioque coronatus est, sub Valeriano & Gallieno Imperatoribus. Sic autem loquitur lib. de unitate Ecclesiæ: Dicit Dominus: Ego & Pater unum sumus. Et iterum de Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est: Et tres unum sunt. Quibus verbis unitatem & indentitatem in substantia Patris, & Filii, & Spiritus sancti confitetur. Et in epist. ad Jubajanum de rebaptizandis hæreticis: Si baptizari quis apud hæreticos potuit, nique & remissionem peccatorum consequi potuit: si peccatorum remissionem consecutus est, & sanctificatus est: si sanctificatus est, templum Dei factus est: quæro cujus Dei? Si creatoris, non potuit, qui in eum non credidit: si Christi, nec hujus fieri potuit templum, qui negat Dominum Christum: si Spiritus sancti, cum tres unum sint, quomodo placatus ei esse potuit, qui aut Patris, aut Filii inimicus est? Quibus verbis confit-

Simonet Theol. Tom. I.

tetur non solum Patrem, sed etiam Filium, & Spiritum sanctum esse Deum, & tres unum esse Deum, quia trium una est essentia, seu natura. Præterea, cum tribus vim remittendi peccata & sanctificandi ex æquo indiscriminatim tribuit, proculdubio tres deitate pares facit.

Obj. Sic loquitur S. Cyprianus in laudata epistola: Nisi si qui Christum negat, negatur à Christo; qui Patrem ejus negat, quem ipse Christus confessus sit, non negatur; & qui in eum blasphematur, quem Christus Dominum & Deum suum dixerit, remuneratus à Christo, remissionem peccatorum & baptismi sanctificationem consequitur. Qua autem potestate consequi in baptismo remissionem peccatorum potest, negans Deum Creatorem Patrem Christi, quando ipsam potestatem, qua baptizatur & sanctificatur, ab eodem Patre Christus acceperit, quem majorem dixerit, à quo clarificari petierit, cujus voluntatem usque ad obsequium bibendi calicis & subende mortis impleverit? Et inferius Patrem appellat Dominum Deum Christi. R. breviter, S. Cyprianum loqui de Christo secundum humanitatem, non secundum naturam acceptam à Patre confiderato.

S. Zeno Veronensis florebat anno 260. & sub Gallieno Imperatore passum prædicat Ecclesia Veronensis. Sic autem loquitur sermone 1. de æterna Filii Dei generatione: Principium Dominus noster incunctanter est Christus: quem ante omnia secula Pater in profundo sua sacre mentis arcana inspicibili, ac soli sibi nota conscientia, Filii non sine affectu, sed sine revelamine amplectebatur. Igitur ineffabilis illa incomprehensibilisque sapientia sapientiam, omnipotentia omnipotentiam propagat. De Deo nascitur Deus: de ingenito unigenitus: de solo solus: de toto totus: de vero verus: de perfecto perfectus. Totum Patris habens, nihil derogans Patri. Procedit in nativitatem, qui erat ante, quam nasceretur, in Patre equalis omnibus: quia Pater in ipsam alium se genuit ex se, ex innascibili scilicet sua illa substantia, in qua beatus manens in sempiternum omnibus, quæ habet, habentem Filium paria procreavit.

Et serm. 2. Erat ante omnia (quæ scilicet creata & condita sunt) unus & idem æternaliter ex semetipso in semetipsum Deus (Pater,) secreti sui solus conscius: cujus ex ore, ut rerum natura, quæ non erat, fingeretur, prodiret unigenitus Filius, cordis ejus nobilis inquilinus: exinde visibilis effectus, quia humanum genus visitaturus erat, aliis equalis in omnibus Patri: quidquid enim Pater præcepit, ut fieret, Filius, utpote Dei virtus, Deique sapientia, omnia illa opere mirifico ejus dictio complevit.

Et serm. 3. Principium Dominus noster incunctanter est Christus: quem ante omnia secula Pater adhuc utrumque in semetipso Deus beate perpetuatis indifcreta Spiritus plenitudine nescio qua sua conscientia velatum, Fili non sine affectu, sed sine discrimine amplectebatur, sed excogitaturum ut ordinem instrueret rerum, ineffabilis illa virtus incomprehensibilisque sapientia è regione cordis eructat verbum: omnipotentia se propagat. De Deo nascitur Deus, totum Patris habens, nihil derogans Patri, alter retinet in altero; cujusvis gloria communis est honor: quia quod est Filii, Patris est; quod Patris, amborum. Letatur Pater in alio se, quem genuit ex se. Quomodo autem generatus sit, qui processit, dementis est opinari: namque temperat se propter rerum naturam Filius, ne æterna majestatis Dominum non posse mundi istius mediocritas sustinere.

Ex his manifestum est, S. Zenonem sensisse, 1. Filium esse Deum, & verum Deum. De Deo, inquit, nascitur Deus: de ingenito unigenitus: de solo solus: de toto totus: de vero verus: de perfecto perfectus. 2. Filium esse verum & genuinum Patris ætærum, utpote de Patris substantia genitum. Pater, inquit, in ipsum alium se genuit ex se, ex innascibili scilicet illa sua substantia. 3. Filium in essentialibus omnibus Patri æqualem esse. Totum, inquit, Patris habens, nihil derogans Patri. Et in sua innascibili substantia

R 4 bea-